

EEN TOEVALLIGE ONTMOETING?

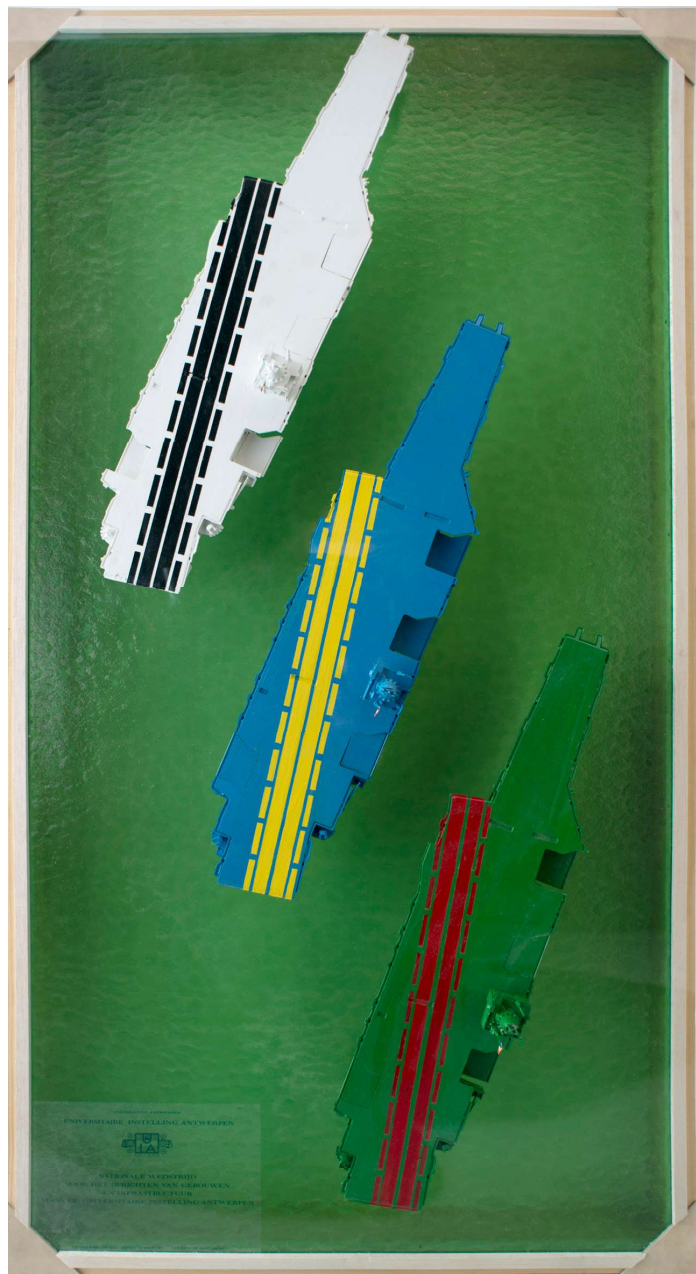
Onderzoek naar het werk en denken van architect Frank van Klinger, Stroom-tentoonstelling United We (begint op 14 april), leverde als bijvangst mooie parallellen op met Luc Deleu, de hoofdpersoon van de vorige expositie. Voor beide architecten is het open en levend houden van de openbare ruimte de belangrijkste drijfveer. Sinds de nota Kern Gezond uit 1988 draagt de openbare ruimte bij aan de kwaliteit van het Haagse stads-gezicht. Wat kan Den Haag leren van Deleu en Van Klinger?

Leren van Luc Deleu & Frank van Klinger

Van Klinger ontwierp in 1971-74 jeugdherberg Ockenburgh als een grote overdekte kampeerplaats waar jongeren samenkomen in de natuur.

In 2010 werd deze afgebroken en opgeslagen om ooit op een nieuwe plek te worden herbouwd.

foto: Dennis Guzzo

Mobile Medium University, studie voor uitbreiding van de Campus van de Universiteit van Antwerpen in 1972 Luc Deleu

Unadapted City: Dinkytown uit 1998, Luc Deleu

Zelfredzaamheid

'Je moet tot imperfectie durven over gaan, perfectie is niet te betalen. Een keuken is nooit goed genoeg. Geef de mensen een onafgewerkte woning. (...) Je moet een beroep doen op de handigheid en vindingrijkheid van de bewoners.' Het is 1968, aan het woord is *self-made* architect Frank van Klinger (1919 tot 1999). Hij wist als geen ander de idealen van collectiviteit van de jaren zestig en zeventig in publieke gebouwen te vangen. Van Klinger aangeerd in het citaat tegen de voor de eeuwigheid gebouwde standaardkastjes in gesubsidieerde woningen. Hij geloofde heilig in zelfwerkzaamheid. Dit was voor hem iets heel anders dan inspraak, dat vond hij maar niets, 'via inspraak was er geen Meerpaal gekomen'.

Vrijheid van wonen

Van Klingerens visie op wonen verschilde nogal van de reguliere opvattingen in die tijd. Hij vond het openbare, gemeenschappelijke leven belangrijker dan de privacy van een enkele bewoner. **Van Klingerens grootste zorg was de teloorgang van de ruimte voor ontmoeting en communicatie in het publieke domein**, omdat iedereen zich terug trok op zijn eigen vierkante meter. Die zorg was zijn belangrijkste drijfveer: uit al zijn projecten spreekt de aandacht voor het gemeenschappelijke. Al heeft Van Klinger nooit een woningbouwproject gerealiseerd, zijn visie op wonen spreekt ook uit zijn jeugdherbergen. Sociale interactie was belangrijker dan een eigen kamer. Deze tijdelijke, alternatieve en nomadische woonvorm was voor Van Klinger het model voor vernieuwende woningbouw.

Duurzaamheid

'Ik beschouw het als een taak van de architect mee te werken aan de vormgeving van een toekomstbeeld voor de aarde, waarin ieder in elke willekeurige woonvorm kan leven.' Het is 1977, aan het woord is Luc Deleu. De Belgische architect richtte in 1970 T.O.P. office (Turn on Planning) op. Stroom Den Haag toonde het werk van zijn bureau in de tentoonstelling *Urban Space*. Wat opvalt, is dat zijn praktijk de afgelopen veertig jaar bewonderenswaardig consistent was in de keuze van het centrale thema: de zorg om de aarde en vooral de publieke ruimte. Deleu heeft niet de behoefte om zich met de vorm van individuele woonhuizen bezig te houden. Hij voelt zich des te meer verantwoordelijk voor de vormgeving van de publieke ruimte en het zorgdragen voor individuele vrijheid en autonomie. Deleu werkt zelden in opdracht, maar is zijn eigen opdrachtgever. Hij stelt zichzelf vragen en denkt deze tot het uiterste door. Dat spreekt ook uit zijn motto *Less is Less*, een adaptatie van het adagium van Mies van der Rohe. *Minder is minder, geen flauwekul*. Van Klingereren hanteerde overigens een variant: 'meer met minder'. Dit gold voor materiaal en constructie, maar ook voor minder specificiteit waardoor meer ruimte overblijft voor het onverwachte en eigen initiatief.

De witte walvis

De leukste gelijkenis tussen Van Klingereren en Deleu ontdekte ik per toeval. In een radio interview vertelt Deleu over een witte walvis die hij eind jaren zestig zag zwemmen in een zij-arm van de Schelde. De Witte Walvis was tevens de naam van de woonboot waarop Van Klingereren woonde in de jaren veertig. De gelijkenis gaat verder. Van Klingereren was een nomadisch ingenieur en zeilde graag. Deleu zegt zich het meest in zijn element te voelen als hij op zee is.

Het zijn praktijken
die zich niet
laten leiden
door de
waan van de
dag, maar
een doorleefde
basis kennen.

Jeugdherberg van Van Klingereren 1971/74-2010
foto: Dennis Guzzo

Water, varen en de zee komen in veel projecten terug. Onder meer in de *Mobile Medium University*: een universiteit voor Antwerpen gevestigd op drie vliegdekschepen die met student en al rond de wereld konden varen. In zijn Orbanistisch Manifest van 1980 geeft hij een reden: er is twee maal zoveel water beschikbaar dan aarde. Het is daarom logisch om bij krapte op aarde naar zee uit te wijken. Letterlijk verbeeldt hij dat in VIP City, een stad

een zeemijl voor de kust, bereikbaar via een lange brug of boot. Een van Van Klingerens minder bekende projecten is zijn Zuiderzee-project. Hij beschreef de Markerwaard als 'een nieuw land voor nieuwe mensen met nieuwe wensen', dat alleen bereikbaar is per vliegtuig of boot, waar paalwoningen staan en waar de lange kustlijn volop gelegenheid biedt tot wonen en recreëren aan het water.

Continuïteit

Van Klinger en Deleu hebben een consistent oeuvre opgebouwd dat deels bestaat uit niet gerealiseerde projecten die grotendeels dezelfde thematiek ademen. Dat is te danken aan een voortdurend voortbouwen op, of zelfs hergebruiken van eerdere projecten, waardoor deze zich steeds verder ontwikkelen. Van Klinger en Deleu werkte zijn Agora voor De Bilt uit tot

De Meerpaal die weer leidde tot Agora Lelystad en vervolgens tot 't Karregat. Deleu startte zijn onderzoek naar de Onaangepaste Stad met Usiebenpole. Deze leidde tot Brikabrak, wat weer aanleiding gaf tot Octopus en Dinkytown en uiteindelijk uitmondde in VIP City. Het zijn praktijken die zich niet laten leiden door de waan van de dag, maar een doorleefde basis kennen.

Jeugdherberg Ockenburg

De grondhouding die uit het werk van Van Klinger en Deleu spreekt is dat zaken nooit vastliggen maar permanent aan verandering onderhevig zijn. Als architect moet je eigenlijk al op toekomstige aanpassingen in gebruik voorsorteren, qua gebouw en budget. Van Klinger en Deleu stelde letterlijk voor om bij aanvang een deel van het bouwbudget te reserveren voor latere aanpassingen. Zowel de Meerpaal, 't Karregat als Jeugdherberg Ockenburg in Den Haag hadden veel aan een dergelijk budget gehad.

Wat flexibiliteit van concept en gebouw betreft, lijkt Ockenburg het meest geslaagd. Studio Léon Thier en HVE Architecten maakten een prachtig plan voor hergebruik. Voorlopig is het gebouw volledig gedemonteerd en genummerd opgeslagen (wat op zichzelf al een wonder van duurzaamheid is) en wacht op geld en wilskracht tot het weer opgebouwd wordt.

Tijdens *United We* start Stroom een campagne voor de wederopbouw van de jeugdherberg, met als beeldmerk het conversatiebevorderend stapelbed. Het bed is van een zelfde verraderlijk slimme eenvoud en schoonheid als de Barcelonatorenren van Deleu. ◀